

UTANFÖR OCH INNANFÖR

Tankar kring Simone Weils författarskap.

Den ensamma människan.

Simone Weil hör till den kategori i av människor, som litade till sin egen analys av verkligheten. Hon var i det avseendet en mycket självständig människa. Hon kunde se sammanhang i två för andra människor oförenliga saker. Hon kunde också klart redogöra för sin insikt om tillvaron, om sina upplevelser både på det intellektuella eller religiösa planet. Denna hållning, som många gånger uppvisade hennes djupa insikt och breda tolerans, kom också att bli hennes styrka och splittring. Hon kunde aldrig riktigt acceptera vissa religiösa saker såsom de uppenbarade sig i sin traditionella dräkt; hon kunde inte ingå i det vedertagna, de etablerade sammanhangen; främst kanske beroende på en kraftfull iver att söka förena människokärlek och solidaritet.

Simone Weil blev därför både profet och kättare, troende kristen och ateist, både intellektuellt skarpsynt och klart medveten om kropparbetets hårda villkor. På grund av dessa skäl kom hon att bli en "främling", en människa, som oftast tog avstånd från den kollektiva "vi-känslan".

Det finns en katolsk miljö, som varmt välkomnar var och en som inträder. Men jag vill inte adopteras av en viss miljö, där man säger vi, och vara del av detta "vi", tillhöra en mänsklig miljö, vilken den än är. När jag säger "jag vill inte", uttrycker jag mig illa, ty visst skulle jag vilja; hur skönt vore det inte! Men jag känner att det inte är mig tillåtet. Jag känner, att det för mig är nödvändigt, påbjudet att vara ensam, en främling och en flykting i varje mänsklig miljö utan undantag.

Den uttalade ensamhetskänslan är i och för sig inte unik. Det är en känsla, som finns hos människor, vilka har starka övertygelser och egna tankar om existensen. Simone Weils situation tycks vara densamma, som den svenska poeten Gunnar Ekelöf beskriver i dikten "Jag tror på den ensamma människan".

Simone Weil hade inte bara en stark personlig utstrålning. Styrkan låg även i hennes solidaritetstanke, som ville inringa de utstötta, de lägsta, de lidande. Hon ville inte tillhöra de utvalda, de som är räddade och upptagna i den heliga

gemenskapen på grund av frälsning. Hon tog inte avstånd från den olyckliga anonyma massan.

I varje fall finns det ingen tanke som gör mig mer ont när jag föreställer mig ett inträde i Kyrkan, som konkret och kanske nära förestående, än den, att jag då skiljer mig från den ändlösa olyckliga massan av icke-troende.

Att ej acceptera Kyrkan.

Den eviga frälsningen är inget mål i sig. Inte heller är Kyrkan en institution, som en människa utan analys bör acceptera. Simone Weil är på detta vis ständigt kritisk mot den katolska kyrkan, som säger sig vara allmänlig. Hon säger även, att "bilden" av Kyrkan som Kristi mystiska kropp", är mycket bestickande. Men den vikt man nu för tiden lägger vid denna bild betraktar jag som ett av de allvarligaste tecknen på vårt förfall.

Kyrkan, som Kristi mystiska kropp, blir osann och oriktig i Simone Weils ögon. Att Kyrkan har gått denna väg beror på "inflytelser utifrån" och att "många mystiska kroppar, ingalunda har Kristus till huvud".

Kyrkans funktion måste därför visa sig i aktiv form. Kravet på en förändring och förnyelse måste infrias. Kyrkan skall öppet förklara att fel har begåtts och Kyrkan måste därför öppet träda fram.

För att Kyrkans nuvarande inställning skall göra någon verkan och gå in som en sprängkil i samhällslivet, fordras att hon öppet träder fram och förklarar, att hon har ändrat sig eller vill ändra sig. Vem skulle annars, med inkquisitionen i gott minne, kunna ta henne på allvar?

Kyrkan själv bör på något sätt vara ångerfull. Därmed skulle Kyrkan också kunna gå den väg som Simone Weil finner riktig. Hon säger sig själv vara den människa, som likt rövaren på korset ångrar sina gärningar.

Det är inte härligheten i sig själv hon söker, inte den fullkomliga, inte det upplysta målet. Istället är det den utsatta, olyckliga, syndfulla människan, som hon solidariserar sig med.

Av alla människor kring Kristus som evangelierna nämner, är den ångerfulle rövaren den jag avundas mest. Att få ha varit vid Kristi sida och i samma

tillstånd som han under kors- fästelsen syns mig vara ett mycket mer avundsvärt privilegium än att få sitta på hans högra sida i härligheten.

Det lidande korset.

Kristus står i centrum för Simone Weil; den Kristus, som tog del av människors plågor, bekymmer och kval. Det är honom hon försöker närma sig. Det är på det lidande korset, som sanningen, befrielsen och den djupa smärtan ligger. Hon söker främst den sociala, kristna tanken, som utgår horisontellt från korset. Det är solidaritetstanken. Den nödvändiga kraften, som innebär kärleken till nästan.

Medmänniskan var därför viktigare för Simone Weil än Gud, det var viktigare att lösa världens problem än att lösa eventuella trosproblem om Gud.

Jag kan säga, att jag inte under något skede av mitt liv har sökt Gud. Och kanske är det av det skälet – förmodligen alltför subjekt – som jag tycker illa om uttrycket; det ljuder falskt i mina öron. Sedan jag var ung, har jag haft den inställningen, att gudsproblemet är ett problem, om vilket vi ingenting kan veta, som vi saknar förutsättningar att kunna lösa, och att det enda säkra sättet att undvika falska lösningar – vilket för mig stod som det största tänkbara misstag – var att inte ställa det. Alltså gjorde jag det inte. Jag varken bejakade eller förnekade. Det föreföll mig meningslöst att försöka lösa problemet. Eftersom vi levde i denna världen, var det denna världens problem vi borde anstränga oss att komma tillrätta med, och för en riktig inställning till dem var det obehövt att lösa gudsproblemet.

Existentialism

Simone Weils konsekventa hållning till ”gudsproblemet” är intressant därför att den påminner om existentialismens. Den existentialism som Jean-Paul Sartre också vill framhålla är en humanism. Här är det ganska likgiltigt att söka Gud, att försöka finna svar på ett gudsrelaterat problem. Istället framhåller Simone, att vi är alla övergivna, för att i denna värld tillsammans försöka komma tillrätta med världens problem. Detta är fullt tillräckligt, skriver hon.

Men till skillnad från Sartre är Simone Weil en ”Kristi fånge”. Det betyder att hon är bunden vid det kristna budskapet, där hennes syn på människan är förankrad. Ateismens roll framstår för henne som ett led i en reningsprocess av gudsbegreppet; Gud är närvarande i sin frånvaro. Det är först i saknaden, som vi kan finna en väns närvaro. Det betyder: ”Den som inte har Gud inom sig kan inte känna hans frånvaro”.

Missionerande verksamhet.

Simone Weils religiösa upplevelse är universell. Den rymmer allt och alla. Hon ser religionerna som olika språk, där de olika yttringarna, särarterna, flyter samman för att ”uttala Herrens namn på sitt eget språk”. Hon förkastar också mycket kraftigt en missionerande verksamhet och säger sig inte ens vilja skänka ”så mycket som en femtioöring till missionen”

Jag tror, att det är lika farligt för en människa att byta religion, som det är för en författare att byta språk. Att byta religion är för själen vad ett språkbyte är för en författare. Alla religioner är visserligen inte likvärdiga i sitt framsägande av Herrens namn. Vissa är avgjort mycket dåliga förmedlare. Den israelitiska religionen till exempel måste i sanning ha varit en mycket dålig förmedlare, eftersom Kristus kunde korsfästas. Den romerska religionen kanske över huvud inte förtjänade namnet religion.

Föraktet för missionerande verksamhet kan bero på Simone Weils upplevelser av människor i andra kulturer. Hon ser dessa människor som likvärdiga. Här finns ingen traditionell västerländsk förmyndarmentalitet, utan tvärtom ett ödmjukt lyssnande, en uppmärksamhet, som utgår från Kristus själv eller från någon annan religiös gestalt.

Hon säger sig även ha mött ”den kristna kärlekstanken” hos människor långt utanför en ”synlig” kristendomen, även hos dem som saknat religiös tro har funnits en kärleksfull offertanke.

Simone Weil drar ut konsekvensen av detta förhållningssätt genom att understryka: kärleken till allt det som står utanför den synliga kristendomen. Denna tanke håller henne kvar utanför Kyrkan.

Simone Weil är medveten om sin situation, om sin många gånger kätterska inställning till Kyrkan. Samtidigt är hon fixerad vid sin egen religiösa grundvision, som får bli ledtråden i tro och handling. Dock är hon inte oberörd eller okänslig inför sina radikala tankegångar. Hon erinrar sig Kristus' förbannelse av fikonträdet och finner i denna liknelse sin egen utsatthet.

Det är en stor smärta för mig att frukta för att de tankar, som har stigit ner hos mig kanske är dödsdömda för min egen otillräcklighets och dålighets skull. Jag läser aldrig utan bävan liknelsen om det torra fikonträdet. Jag föreställer mig, att det är en bild av mig. Även där var naturen vanmäktig, men det räknades inte som ursäkt. Kristus förbannade det.

Glädjen, smärtan, olyckan.

Simone Weil pendlade mellan ytterligheter. Samtidigt som hon stod utanför den institutionaliserade kyrkan så var hon stark nog att fullfölja sin personliga kristendom. Hon ville inte ta avstånd ifrån världen - från människor. Istället sökte hon sig till dem på olika sätt: i krig, på arbetsfält och i fabrikslokaler. Hon ville känna massornas problem, de vanliga människornas sorger, bördor och lidanden. Hennes religiösa längtan får kristusdrag, då hon vågar överge det etablerade samhället för att anonymt kunna leva ett **liv** nära en vegetativ nivå.

I detta sammanhang betraktar hon själen och kroppen, som olika fungerande organ, där glädjen och smärtan tar plats.

Genom glädjen tränger världens skönhet in i vår själ. Genomsmärtan tränger den in i vår kropp. Med enbart glädje skulle vi lika litet kunna blir Guds vänner, som man kan bli kapten enbart genom att studera läroböcker i navigation.

Olyckan möter människan i hennes sökande efter Gud. Hon måste möta det kroppsliga lidandet, för att känna att Gud är frånvarande. Olyckan medför att Gud är borta för en tid, mer borta än en död. mer borta än ljuset i en mörk cell.

I denna situation dränks själen av fasa. Här finns ingenting att älska Gud är definitivt frånvaro.

Själen måste fortsätta att älska i tomhet eller åtminstone vilja älska, om också bara med en aldrig så liten bråkdel av sig själv. Då kommer Gud en dag att visa sig själv och avslöja världsalltets skönhet för den, alldeles som det skedde med Job. Men om själen upphör att älska, sjunker den redan här på jorden ner i något nästan likvärdigt med helvetet.

”Elektrasituationen” – kroppsarbete.

Simone Weil jämför här människans situation med den väntande Elektra i den grekiska Orestessagan av Aischylos.

Elektra söker inte Orestes, hon väntar på honom. När hon tror att det inte finns något hopp om Orestes så närmar hon sig inte några andra. Hon föredrar då Orestes´ frånvaro i stället för någon annan, som skulle kunna inta hans plats. Orestes skulle ju befria henne från slaveriet, trasorna, trälarbetet, hungern och förödmjukelserna.

Denna ”elektrasituation” har drag av den övergivenhet och olycka, som Simone Weil fick uppleva som fabriksarbetare; hon genomträngdes av olycka, sin egen och andras. Hon gick helt upp i sin arbetarroll och levde på trötthetens och utmattningens gräns.

I fabriken hade jag i alla andras och i mina ögon gått upp i den namnlösa hopen, och jag genomträngdes till kropp och själ av de andras olycka.

/.../

Där fick jag för alltid slavmärket, det märke, som romarna med glödande järn brände in i pannan på sina mest föraktade slavar. Sedan dess har jag alltid betraktat mig som slav.

I ett fysiskt lidande finner Simone Weil vemodet, klagosången. Den sång, som kraftigt utstrålas genom kristendomen och förkunnar att den är slavarnas religion. I ett brev till en arbetskamrat skriver hon följande:

Mest av allt led du av att vara ensam, försvarslös, när någon tillfogade dig en förödmjukelse, en orättvisa. Det fanns ingen att vädja till. När en förman härjade med dig eller skällde ut dig orättvist, när man gav dig ett jobb, som översteg dina krafter, när man påtvingade dig en omöjlig arbetstakt, när du blev eländigt underbetald, när du ställdes på gatan, när du vägrades arbete, därför att du inte hade de intyg som krävdes, eller för att du var över fyrtio, när du ströks från arbetslöshetshjälpen – så kunde du ingenting göra, inte ens klaga.

/.../

Du konstaterade varje dag, att bara de i kapitalistsamhället, som hade pengar i plånboken, fick vara som människor, hade rätt att fordra hänsyn. Man skulle ha skrattat, om du hade krävt att blir behandlad med hänsyn.

Under kroppsarbetets slavroll uppträder den stora plågan att under långa timmar arbeta för blotta livsuppehållet. Simone Weils definition av slav blir följande: ”Slav är den för vilken intet gott ställs upp som mål för hans mödor utom på sin höjd det fattiga livet.”

I slavsituationen finns bara två saker att göra. Den ena är att göra sig fri, det andra att sjunka ned till det vegetativas plan. Den fysiska plågan har den egenskapen, att den låser fast tanken och håller den nere i en omedveten förnedring. Den fysiska plågan blir en lika stark känsla som känslan av förintelse hos den redan dödsdömda. Det går inte att befria tanken från kroppens lidande.

Förnedringen, den anonyma olyckan, blir allt kraftigare och människor stöts ut mot ”den yttersta tråd”, som håller samman livet. Men där finns korset, som en

räddning. Helt nära intill korset finns Kristi olycka; inte martyrens, men väl förbrytarens. Det är ”den blinda nödvändigheten”, såsom Simone Weil kallar det, som slungar ut människor i lidanden för att upptäcka Kristuskorset. Det innebär även ”elektrasituationens” närvaro: *att i en okänd känna igen sin bror, att i världsalltet igenkänna Gud!*

Men kroppsarbete är inte bara lidande. Det finns i arbetet många moment av glädje då det utövas under andra former, som är människovänliga. En sorts berusning kan uppfylla henne, då hon i arbetet förnimmer en beröring med själva världsordningen. Att i sig själv kunna känna något av en universell kraft, som förnims i beröringen mellan ting och kropp.

Kroppsarbete utgör ett särskilt slags beröring med världsordningen; när det är som bäst är det till och med en beröring så fulltonig, att ingen annan är jämförlig med den.

Den vars lemmar ännu är ömma efter ett strängt dagsverke då han varit underkastad materien, känner han som en tagg i sitt kött universums verklighet. För honom ligger svårigheten i att betrakta och älska; kommer han väl så långt, då älskar han verkligheten.

Guds rörelse.

Gud har dragit sig tillbaka därför att vi skall kunna älska honom, skriver Simone Weil. Han gör detta av kärlek därför att om Guds kärlek vore närvarande skulle den förinta oss som ”vatten i sol”. Det är avståndets Gud, som hon åter framhåller. Det är en Gud vars kärlek är en neråtgående rörelse – en utgivande agapekärlek.

Guds neråtgående rörelse är den enda tänkbara. Vi står endast vända mot det universella väsendet, väntande, öppna, uppmärksamma. Han stiger ner i inkarnationen rörelse, i nattvardens mystik osv. Det handlar hela tiden en rörelse nedåt, aldrig en uppåtgående. Vi kan endast skapa en förbindelse om Gud föreskriver den, säger hon, med eftertyck och övertygelse.

POLITIK

Det partilösa samhället.

Vid sidan av de religiöst-filosofiska betraktelserna finns en annan mer konkret resonerande Simone Weil. På uppdrag av den franska exilregeringen i London under kriget utformade hon en serie föredrag, som ingår i boken *L'énracinement*. Hennes arbete är mer en grundläggande idésamling än praktiska råd och åtgärder för Frankrikes återuppbyggnad efter kriget. Hennes tankar är överraskande konkreta i jämförelse med de religiösa tankegångar som hon tagit upp under sin tidigare levnad.

I förgrunden för Simone Weils tänkande står är det partilösa samhället. Hon erinrar sig den partikamp som förekom i Tredje republiken och fördömer den som otillständig. En sådan ordning måste förr eller senare oundvikligen utmynna i enpartisystem, vilket hon anser vara höjden av elände. Att föreslå ett partilöst samhälle är kanske djärvt, säger Simone Weil, men i själva verket är det helt enkelt en tradition från 1789. Här ingår den teoretiska jämlikhets- tanken, en tanke som osökt hör hemma i en socialistisk samhällsstruktur.

Jämlikhet.

Den kinesiska kulturrevolutionen kretsade kring motsättningen mellan intellektuella och arbetare/bönder, mellan utbildade och outbildade. Kulturrevolutionens strävan, att upphäva klassgränserna mellan utbildade och outbildade, innebar en central jämlikhetssträvan. I linje med dessa tankar skriver Simone Weil:

Jämlikheten ökar i samma mån som människans olika villkor inte längre betraktas som sinsemellan bättre eller sämre, utan helt enkelt som annorlunda. Gruvarbetarnas yrke och ministerns borde betraktas som två olika kall, precis som diktarens och matematikerns. Och man borde betraktade hårda livsvillkor som hör till gruvarbetarens yrke som ärofulla för den som har att uthärda dem.

Men Simone Weil säger sig inte alls vara anhängare av de idéer som går under namnet marxism, inte heller av kollektiva eller det totalitära. Marxismen är för arbetarna fullständigt främmande och ett osmältbart tillskott som saknar varje näringsvärde, eftersom man tömt denna lära på den sanning som står att finna i Marx´ skrifter. Marxismen, säger hon, är förbehållen borgerliga intellektuella medelmåttor.

Simone Weils politiska manifestationer tycks vara mycket känslomässigt skrivna. Under den språkliga ytan ligger den personliga lidelse som ett ärligt sanningssökande kan medföra. ”Den totala ärligheten är Simone Weils utgångspunkt”, skriver Gunnel Vallquist i ett förord. Det förefaller dock som om

denna "totala ärlighet" ibland kom att skymma den verklighet, som Simone Weil ville beskriva eller omskapa.

SAMMANFATTNING

Simone Weil stod både innanför och utanför den religiösa gemenskapen. Utanför i den bemärkelsen, att hon inte kunde acceptera den katolska kyrkans dogmatiska sanningar. Kyrkans handlande, både i förfluten och närvarande tid, ställde henne utanför. Men detta blev ändå ingen direkt konflikt för henne. Hon fortsatte sin egen väg, skapade egna plattformar utifrån vilka hon praktiskt och teoretiskt kom att agera.

På det praktiska planet tog hon sin "egen kristendom" på allvar; det vill säga en horisontell människotillvänd kristendom, som hon på ett konkret sätt ville gestalta i vardagslivet. I centrum för hennes tankevärd står en absolut kärlek till sin nästa, vilket i sin tur beskriver en vilja att dela alla smärtor, olyckor och glädjeämnen med de minst bemedlade i samhället.

På det teoretiska planet får Simone Weil religiösa verklighet ses som en övergripande tanke, där alla människor innefattas. Då inbegriper hon även de människor, som står utanför samfund, förbund eller kyrka. För henne är Gud närvarande i allt jordiskt även om det gudomliga ofta benämnes som frånvarande.

Det är heller inte överraskande att finna tankar om jämlikhet och likställdhet i hennes politiska arbete.

Hans-Evert Renérius

Litteratur:

1. Simone Weil: Tyngden och nåden
2. Simone Weil: Personen och det heliga
3. Simone Weil: Väntan på Gud
4. Simone Weil: Att slå rot

